

ปัญหาและผลกระทบในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชน ตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี*

Problems and Impacts in Accessing and Utilizing Resources of
Bang Taboon Oak Community, Ban Laem District, Phetchaburi Province

สวรรณยา ธรรมอภิพล **

Sawanya Thammaapipon ***

นรินทร์ สังข์รักษา ****

Narin Sungruksaand *****

เกรียงศักดิ์ ธรรมอภิพล *****

Kriengsak Thammaapipon *****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากร วิธีการเข้าถึงทรัพยากรและปัญหาในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน ตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และ 3) ศึกษาแนวทางลดปัญหาในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักตัวแทนเทศบาลตำบลบางตะบูน กลุ่มอนุรักษ์สถานศึกษา ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน จำนวน 50 ราย และแบบสอบถาม

บทความนี้

Received

21 เมษายน 2564

Revised

14 พฤษภาคม 2564

Accepted

21 มิถุนายน 2564

* ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี (ดร.)

*** Asst.Prof, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Petchaburi IT Campus. (Ph.D)

**** รองศาสตราจารย์ ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี (ดร.)

***** Assoc.Prof, Faculty of Management Science, Silpakorn University, Petchaburi IT Campus. (Ph.D)

***** นักปฏิบัติการวิจัย (ผู้ชำนาญการพิเศษ) สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

***** Researcher (Senior Professional Level), ASEAN Institute for Health Development, Mahidol University.

หัวหน้าครัวเรือน รวม 276 คน ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา พบว่า (1) ทรัพยากรในชุมชนถูกใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรแตกต่างกันไปตามจำนวนแรงงานคน ลักษณะเครื่องมือประมงและทุนทรัพย์ ปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากร เกิดจากกฎระเบียบ คุณภาพน้ำทะเล ทุนทรัพย์ เครื่องมือประมง แรงงานและอื่นๆ เช่น ขาดข้อมูลข่าวสาร ปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.21) ด้านการรับผลประโยชน์มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการค้นหาปัญหา ด้านการดำเนินกิจกรรม และด้านการวางแผน ตามลำดับ (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.56, 3.15, 3.09 และ 3.04 ตามลำดับ) (3) แนวทางลดปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน ทำได้โดยการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ทำประมงในการสะท้อนปัญหา สู่องค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและลดผลกระทบ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการรับผิดชอบ และเพิ่มช่องทางการสื่อสารภายในและภายนอกชุมชน โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคลและสื่อออนไลน์

คำสำคัญ: ทรัพยากรธรรมชาติชุมชน, การใช้ประโยชน์ทรัพยากร, การเข้าถึงทรัพยากร, การมีส่วนร่วมของชุมชน, ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร, ทรัพยากรธรรมชาติชุมชน-เพชรบุรี-การจัดการ, เพชรบุรี

Abstract

The purposes of this research were 1) to study resources use, methods of accessing resources, and problems accessing and utilizing resources in a community; 2) to study local people's participation in community resource management; 3) to study ways of reducing problems in accessing and utilizing resources in a community. The study was conducted in the area of Bang Taboon Oak Sub-district, Ban Laem District, Petchaburi Province. Data was collected through in-depth interviews and group discussions among 50 key informants include Bang Taboon Municipality, conservation groups, educational institutions, community leaders, and community members. Questionnaires were collected from 276 heads of households and representatives in Bang Taboon Oak Sub-district. Qualitative data from the interviews and group discussions were analyzed and verified for accuracy through triangulation method to draw conclusions. The outcomes were subjected to research analysis before being prepared for summary and presentation as the descriptive study. The quantitative data from questionnaires were analyzed by using frequency distribution statistics, percentage, mean, and standard deviation.

The findings suggest that 1) community resources were utilized for coastal fishing and aquaculture. Resources were accessed through household labor, traditional fishing tools, and capital. Problems concerning resource access were changes in rules and regulations, sea water quality, small available capital, labor, condition of fishery equipment, and other. The above problems lead to inequality in access to resource use in the community. 2) The level of community resource management participation was of moderate level (Mean 3.21) overall; receiving benefits was the highest rank with the maximum score of 3.56, followed by exploring problems, operations, and planning (mean 3.15, 3.09, and 3.04, respectively). Problems in accessing and utilizing resources in the community can be addressed by encouraging the fishermen's power and management potential, encouraging responsible participation, and increasing communication channels both inside and outside the community by using print media, personal media, and social media.

Keywords: Community Resources, Resource Use, Resource Access, Community Participation, Petchaburi Province

บทนำ

พื้นที่ชายฝั่งทะเล เป็นที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนชายฝั่ง ประมาณ 9,761,609 ครัวเรือน (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2561, น. 87) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แหล่งผลิตทรัพยากรประมง คิดเป็นรายได้ ร้อยละ 8 ของ GDP ภาคการเกษตร (ในปี 2557) โดยมาจากการจับสัตว์น้ำ ร้อยละ 65 และจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ร้อยละ 35 จากรายงานของกรมประมง (2560, น. 1-33) อย่างไรก็ตามการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงในบริบทสังคมไทยยังคงประสบปัญหาความขัดแย้ง อันเนื่องมาจากการเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม อาทิเช่น การออกกฎหมายอนุญาตทำการประมงพาณิชย์ ใบอนุญาตประกอบกิจการฟาร์มหอย การใช้ระบบกลไกตลาด การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ (เจตน์สฤกษ์ สักขพันธ์ และคณะ, 2552, ออนไลน์) ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติได้ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งที่ทรัพยากรร่วมซึ่งเป็นสาธารณสมบัติที่บุคคลในชุมชนทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในมาตราที่ (43) ที่ระบุว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิถีการที่กฎหมายบัญญัติ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, 2560, น. 12) ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิและความเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งได้ถูกถ่ายทอดไปสู่การกำหนดแนวทางการปฏิบัติ ดังปรากฏตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ในยุทธศาสตร์ที่ 4 “การสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม” โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างศักยภาพให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้และสนับสนุนให้ชุมชน

มีโอกาสนในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองให้เหมาะสมกับความต้องการ และบริบทของพื้นที่ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580, 2561, น. 52-63) และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 2 3 และ 4 ที่มุ่งเน้นให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันก็มีการป้องกัน บำบัดและฟื้นฟูควบคู่กัน รวมถึงการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล รักษา ติดตาม และตรวจสอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12, 2559, น. 107-120) และในขณะเดียวกันรัฐก็ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ตามมาตราที่ (57) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

การดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวที่ผ่านมา มักไม่ประสบความสำเร็จ แต่ในทางตรงกันข้ามการจัดการทรัพยากรของชุมชนกลับประสบความสำเร็จได้โดยปราศจากการควบคุมจากรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ Elinor Ostrom ที่กล่าวว่าชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นสาธารณสมบัติได้สำเร็จลุล่วงโดยปราศจากการควบคุมจากส่วนกลางหรือรัฐ หรือการทำให้ทรัพยากรส่วนรวมกลายเป็นของเอกชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของอรัญ อินตะไชยวงศ์ และบรรเจิด สิงห์ชนะติ (2562, น. 182-192) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการป่าชุมชน 3 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและนครสวรรค์ สามารถประสบความสำเร็จได้โดยตั้งอยู่บนแนวคิดของสิทธิชุมชน ซึ่งเกิดจากการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชาวบ้านในชุมชนเพื่อสร้างกติกาข้อตกลงและการยอมรับในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงแนวคิดของสมบัติ นามบุรี (2562, น. 183-197) ที่ได้กล่าวว่า

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน เป็นกลไกที่ช่วยให้เกิดการดูแลรักษา การป้องกันและการลดปัญหาความขัดแย้งจากการเข้าถึงและการแย่งชิงทรัพยากรได้ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอย่างแท้จริง

และเมื่อพิจารณาถึงศักยภาพด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดเพชรบุรี จะเห็นว่า จังหวัดเพชรบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product :GPP) เป็นลำดับที่ 41 ของประเทศ และเป็นลำดับที่ 5 ของภาคตะวันตก (ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สุพรรณบุรี และสมุทรสงคราม) โดยแบ่งเป็นมูลค่าจากกิจกรรมภาคเกษตรประมาณ 14.53% และมูลค่าจากกิจกรรมนอกภาคเกษตร ประมาณ 85.47% โดยกิจกรรมภาคการเกษตรมาจากภาคการประมง มากถึง 7.93% (สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี, 2561, น. 17-18) ดังจะเห็นได้จากจำนวนครัวเรือนที่ทำการประมงของจังหวัดเพชรบุรีซึ่งพบมากที่สุดในเขตอำเภอบ้านแหลม มากถึง 1,562 ครัวเรือน สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำปอแงและบ่อปลา ซึ่งพบมากที่สุดในเขตอำเภอบ้านแหลมเช่นกัน มากถึง 24,649 ไร่ รวมถึงการเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงหอยแครงที่สำคัญของประเทศ ซึ่งพบในเขตอำเภอบ้านแหลม นั้นแสดงให้เห็นว่าอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรประมงโดยมีอาณาเขตติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยตั้งแต่อำเภอบ้านแหลม อำเภอเมืองจนถึงอำเภอชะอำ รวมระยะทางประมาณ 82 กิโลเมตร โดยเฉพาะในเขตอำเภอบ้านแหลมบริเวณปากอ่าวบางตะบูน เป็นบริเวณที่มีแม่น้ำสายหลักของจังหวัดเพชรบุรี คือแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำแม่กลองของจังหวัดสมุทรสงคราม ไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย บริเวณดังกล่าวจึงเป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น แหล่งกำเนิดทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งพบมากเป็นลำดับที่ 2 (ประมาณ 18,568.75 ไร่) ของ

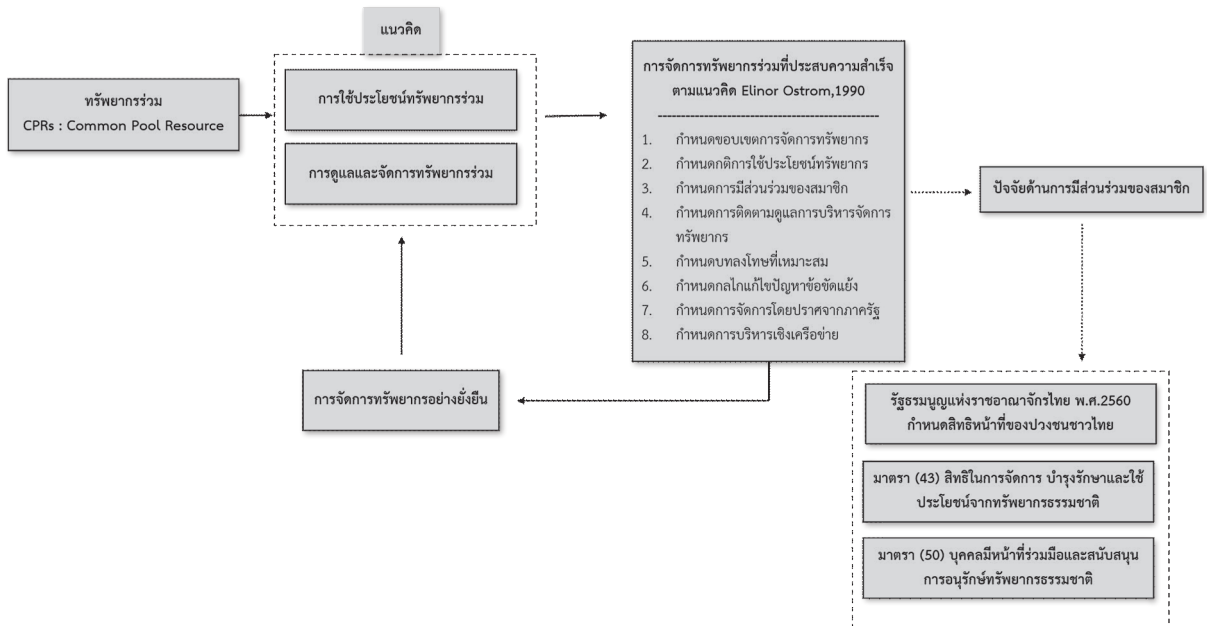
ป่าชายเลนที่พบในภาคกลาง รองจากจังหวัดสมุทรสาคร ที่พบประมาณ 25,257.22 ไร่ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2556, น. 23) การเป็นแหล่งกำเนิดสัตว์น้ำตามธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากสถิติปริมาณสัตว์น้ำขึ้นท่าของการทำประมงพาณิชย์ ที่ได้รายงานสถิติปริมาณกุ้ง ปูและหอย ของจังหวัดเพชรบุรีในปี 2560 อยู่ที่ 90 ตัน 839 ตัน และ 1,231 ตัน ตามลำดับ ซึ่งมากกว่าพื้นที่ทะเลใกล้เคียงในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะผลผลิตปูและหอย (กรมประมง, 2562, น. 1-81) แต่อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำมักประสบปัญหาหอยตายเนื่องจากน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมนอกพื้นที่และน้ำเสียจากครัวเรือนในจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงการใช้เครื่องมือประมงผิดประเภทหรือผิดกฎหมาย ส่งผลทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรร่วม ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติ นำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ได้รับผลกระทบและผู้สร้างผลกระทบ (สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี, 2561, น. 35) ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจเลือกตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ศึกษา โดยตำบลบางตะบูนออก ซึ่งเป็น 1 ใน 10 ตำบลของอำเภอบ้านแหลม (ตำบลบางตะบูน ตำบลบางตะบูนออก ตำบลบางครก ตำบลบ้านแหลม ตำบลท่าแร่ ตำบลท่าแร่แ่งออก ตำบลบางขุนไทรตำบลปากทะเล ตำบลบางแก้ว และตำบลแหลมผักเบี้ย) ที่มีอาณาเขตติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทยและชุมชนมีการพึ่งพิงทรัพยากรประมงในการดำรงชีวิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน วิธีการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชนและปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษา ตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

2) เพื่อศึกษาแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนกรณีศึกษา ตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

3) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

การศึกษาวรรณกรรม

สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย

จากข้อมูลสถานการณ์ทรัพยากรประมงที่ระบุในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560 – 2564 (แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564, 2560, น. 54-117) รายงานว่า ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรประมงน้ำจืดและทะเลเป็นปริมาณมาก โดยในปี 2557 มีสัดส่วนร้อยละ 8 ของ GDP ภาคการเกษตร รวมผลผลิตทั้งหมด 2.56 ล้านตัน โดยเป็นผลผลิตจากการจับประมาณ 1.67 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 65 และจากการเพาะเลี้ยงประมาณ 0.89 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 35 คิดเป็นมูลค่า 145,414.10 ล้านบาท โดยเป็นมูลค่าจากการจับ 62,403.90 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 43 และมูลค่าจากการเพาะเลี้ยง 83,050.23 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 57 แต่ในปัจจุบันพบปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรประมง คือ ความเสื่อมโทรมของ

ทรัพยากรสัตว์น้ำเนื่องจากถูกนำมาใช้ประโยชน์จนเกินอัตราการผลิต การทำประมงโดยเครื่องมือผิดกฎหมาย การใช้อวนขนาดตาถี่ การทำประมงในพื้นที่ห้ามทำ เป็นต้น

การเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

เจตน์สฤกษ์ สังขพันธ์ และคณะ (2552, ออนไลน์) ได้กล่าวถึงรูปแบบการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมงของชุมชนประมงท้องถิ่นว่ามี 5 รูปแบบด้วยกัน 1) การเข้าถึงทรัพยากรโดยเทคโนโลยีหรือเครื่องมือประมงพื้นบ้านและเครื่องมือประมงพาณิชย์ ทำให้แต่ละคนมีโอกาสในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำในปริมาณที่แตกต่างกัน 2) การเข้าถึงทรัพยากรโดยทุนทรัพย์เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการผลิต เช่น การซื้อเครื่องมือ การซื้อน้ำมัน เชื้อเพลิง การเช่าหรือซื้อที่ดิน การจ้างแรงงาน เป็นต้น 3) การเข้าถึงทรัพยากร โดยใช้ระบบกลไกตลาด ดังตัวอย่างการที่มิยาฮูนาเข้ามาทำ

แพปลา ขายอาหารปลาและอุปกรณ์การเลี้ยง รวมถึงการเป็นพ่อค้าคนกลางในการรับซื้อและขายปลาทำให้ชาวประมงพื้นบ้านหันมาเลี้ยงปลาในกระชัง 3) การเข้าถึงทรัพยากรโดยแรงงาน ในการวางเครื่องมือจับสัตว์น้ำ การเลี้ยงสัตว์น้ำ การจับสัตว์น้ำ การขนส่งสัตว์น้ำ การแปรรูปผลผลิตสัตว์น้ำ 4) การเข้าถึงทรัพยากรโดยความรู้และภูมิปัญญา เช่น การทำปฏิทินการวางเครื่องมือประมงให้สัมพันธ์กับชนิดของสัตว์ทะเลเนื่องจากแต่ละฤดูกาลจะเป็นช่วงที่พบสัตว์แต่ละชนิดต่างกัน ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดดังกล่าวข้างต้นมาใช้ในการศึกษาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมงของชุมชนในพื้นที่ศึกษาตำบลบางตะบูนออกว่ามีความแตกต่างกันเนื่องจากสาเหตุปัจจัยใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำไปวางแผนจัดสรรการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ปัญหาความเหลื่อมล้ำการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ประเทศไทยมีปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ค่อนข้างสูง โดยปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่ปรากฏชัดเจนมากที่สุด คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (อาทิเช่น ความเหลื่อมล้ำจากรายได้หรือการกระจายรายได้ ด้านสินทรัพย์ ด้านโครงสร้างภาษี ฯลฯ) ในสังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำในมิติอื่นๆ อาทิเช่น โอกาสทางการศึกษา การถือครองที่ดิน การเข้าถึงบริการและสวัสดิการของรัฐ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น โดยสังคมใดที่มีความเหลื่อมล้ำสูงเป็นสังคมที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาความขัดแย้งสูงตามมาเช่นเดียวกัน (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554, น. 39)

สำหรับความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรธรรมชาติในบริบทสังคมไทยปรากฏในรูปแบบของความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรร่วม เช่น ทรัพยากรทางทะเล

ทรัพยากรป่าไม้ (จากความแตกต่างของทุน ภูมิปัญญา เครื่องมือ เทคโนโลยี ฯลฯ) ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวเป็นสาเหตุของการเกิดปัญหาความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากร รวมถึงปัญหาความเสื่อมโทรมและการลดลงของทรัพยากรจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเข้มข้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของ เจตน์สฤณี สังขพันธ์ และคณะ (2552, ออนไลน์) ที่ได้กล่าวว่าการเข้าถึงทรัพยากรของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์ เทคโนโลยี แรงงานและองค์ความรู้ โดยหากมีทุนทรัพย์ เทคโนโลยี แรงงานและองค์ความรู้มากก็จะทำให้ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรมากกว่าบุคคลที่มีทุนทรัพย์ เทคโนโลยี แรงงานและองค์ความรู้น้อยกว่า สอดคล้องกับข้อมูลจากกรมประมง (2560, น. 1-33) ที่ได้กล่าวว่าการเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในบริบทประเทศไทยยังไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความขัดแย้งและข้อพิพาทในระดับพื้นที่ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในสังคมไทยเกิดความไม่เท่าเทียมกันทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก แม้ว่าจะมีการกำหนดเรื่องสิทธิของบุคคลและชุมชนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตราที่ 43(2) ก็ตาม

รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย

อรรถัย อินตะไชยวงศ์ (2560, น. 171-193) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทยมีอยู่ 3 รูปแบบได้แก่ 1) การจัดการโดยให้รัฐเข้าไปควบคุมดูแล บริหารจัดการ การบำรุงรักษา การดูแลและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง ซึ่งเป็นแนวคิดระบบกรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์

ในฐานะทรัพยากรธรรมชาติ มีสิทธิและอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการควบคุม ดูแลและจัดสรรการใช้ประโยชน์ 2) การจัดการที่รัฐให้สิทธิแก่เอกชนเป็นผู้ควบคุมโดยตรงในการเข้าไปควบคุม ดูแล บริหารจัดการ การบำรุงรักษา การดูแล และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ที่เรียกว่า “การให้เอกชนสัมปทาน” ไม่ว่าจะเป็นบุคคล นิติบุคคลเอกชน บริษัท เอกชน โดยเชื่อว่าเมื่อกลายเป็นสินค้าของเอกชนแล้ว เอกชนจะมีแรงจูงใจในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างดี 3) การจัดการโดยให้ผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นผู้กำหนดกติกาในการบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การดูแล และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้มีการระบุถึงสิทธิของบุคคลและชุมชน ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตราที่ 43(2) ความเป็นว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, น. 1-12)

ที่ผ่านมาการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย ในรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 ไม่สามารถแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ สอดคล้องกับการวิจัยของออร์ทาย อินตะไชยวงศ์ (2562, น. 171-193) ที่ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับประเทศไทยภายใต้องค์ความรู้ประสบการณ์ และแนวคิดรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของ Elinor Ostrom (1990, pp. 29-38) ที่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดทรัพยากร เป็นผู้ใช้ทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับทรัพยากรในชุมชนของตนเอง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การดูแล และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การดูแล และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนและสมดุล ในขณะที่งานวิจัยของ เจตน์สฤกษ์ สันขพันธ์ และคณะ (2552, ออนไลน์) ที่ได้เสนอว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนนั้นยังมีจุดอ่อนในเรื่องของกฎกติกาที่วางร่วมกันบางครั้งไม่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นรัฐหรือองค์กรอื่นควรเข้ามาเสริมพลังอำนาจชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับชุมชนและเกิดการยอมรับในกฎกติกาของชุมชน และยิ่งกฎกติกาได้รับการรับรองจากรัฐก็จะเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ให้กับชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สมบัติ นามบุรี (2562, น. 183-197) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์กร ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย”

Cohen, J. M., and Uphoff, N. T. (1981) อ้างถึงใน อัศม์กรณ์ เจียมผักแว่น (2561, น. 14-25) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาคเท่าเทียม โดยประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจว่าควรทำโครงการอะไรและทำอย่างไร การมีส่วนร่วมในการพัฒนาลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ขั้นตอนการมีส่วนร่วมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลบางตะบูนออก จังหวัดเพชรบุรี ในการจัดการทรัพยากรในชุมชน โดยแบ่งการศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการจัดการออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาในชุมชน และร่วมตัดสินใจกำหนดความ ต้องการ และร่วมจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการและแนวทางการดำเนินกิจกรรมอย่างมีเหตุผล 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้มีการวางแผนไว้ ด้วยการมีส่วนร่วมด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์หรือแรงงาน 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์หรือกระจายผลประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบ

กฎหมายและนโยบายต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทย

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้ถูกกำหนดไว้ในบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หน้าที่ของปวงชนชาวไทย และหน้าที่ของรัฐ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, 2560, น. 1-12) ในมาตรา 43(2) ระบุว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” มาตราที่ 50(8) ระบุว่า “บุคคลมีหน้าที่ร่วมมือ

และสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม มาตรา 57(2) ระบุว่า “รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา พัฒนา บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ”

2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ได้กำหนด “แนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมด้วยการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้ชุมชนมีสิทธิในทรัพยากรภายในชุมชน การสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน”

3) ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ในยุทธศาสตร์ที่ 2 “การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” ได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีสิทธิในทรัพยากรภายในชุมชน การสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกันและยุทธศาสตร์ที่ 3 “การสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน” ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายหรือขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มโอกาสเศรษฐกิจให้คนในชุมชนและท้องถิ่นเกิดการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ที่ 4 “การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ได้กล่าวถึงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล รักษา ติดตาม และตรวจสอบการบริหาร

จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580, 2561, น. 52-63)

4) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564 แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564 เป็นแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับประเทศ โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564 มาเป็นแนวทางในการจัดทำแผนฯ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564, 2559, น. 107-120) โดยในยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและเป็นธรรม และยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน จากสาระสำคัญที่ปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ (1) และ (3) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในขณะเดียวกันต้องมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูควบคู่กันด้วย

บริบทพื้นที่ศึกษา

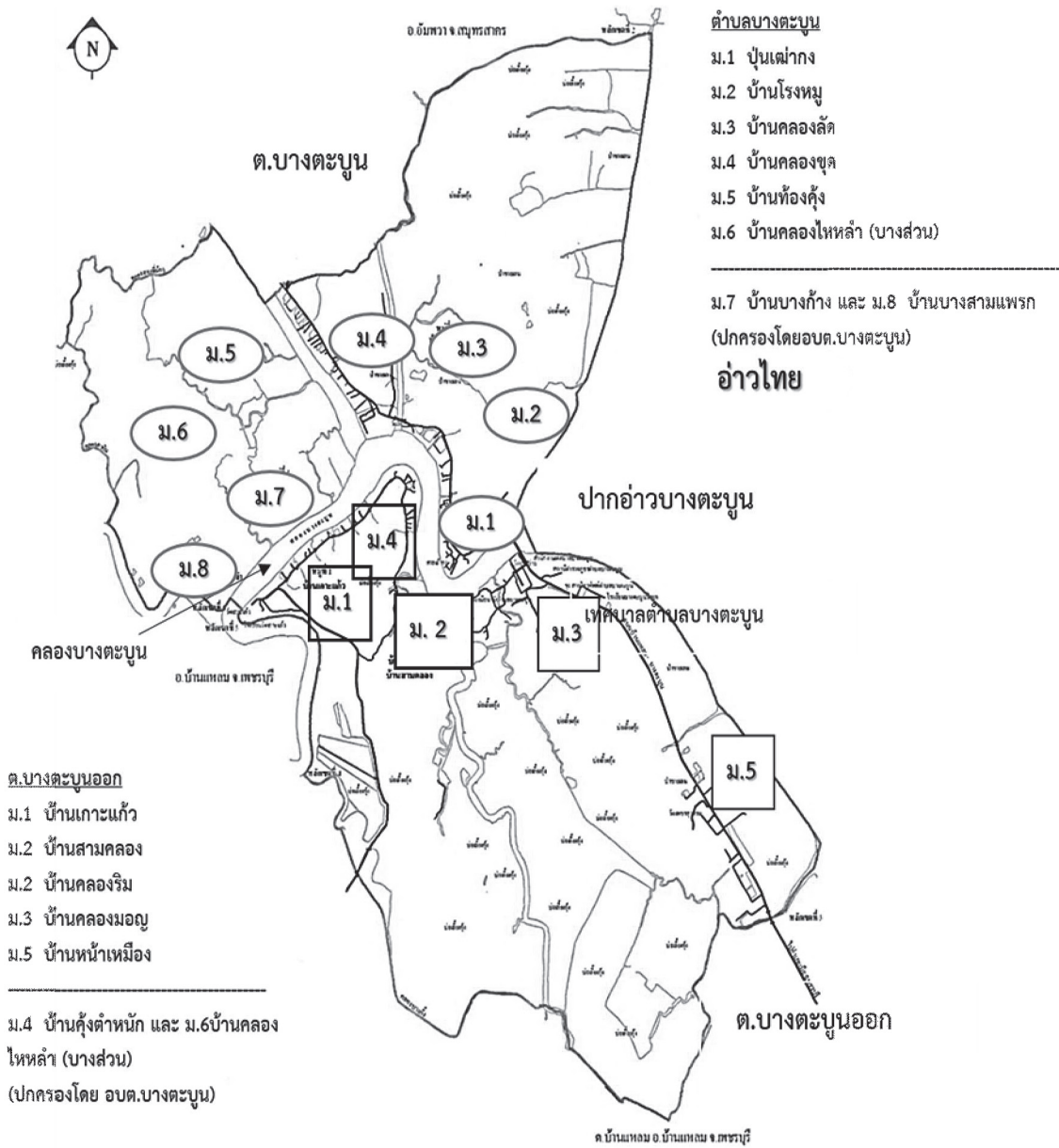
อาณาเขตที่ตั้ง

ตำบลบางตะบูนออก เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยมีอาณาเขตทิศตะวันออกติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบ้านแหลม ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลบางครก และทิศเหนือติดต่อ

กับตำบลบางตะบูน ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแม่น้ำสายหลักสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำเพชรบุรีที่ไหลผ่านอำเภอบ้านแหลมที่ตำบลท่าแร่ ตำบลบางครกและตำบลบ้านแหลม ก่อนไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทยที่ปากอ่าวบ้านแหลม และได้รับอิทธิพลจากแม่น้ำบางตะบูนที่เป็นแม่น้ำสาขาที่แยกจากแม่น้ำเพชรบุรีที่วัดปากคลองตำบลบางครก ไหลผ่านตำบลบางครกก่อนไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทยที่ปากอ่าวบางตะบูน

ขอบเขตการปกครอง

ตำบลบางตะบูนออก อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลบางตะบูน ซึ่งรับผิดชอบดูแลพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลบางตะบูนและตำบลบางตะบูนออก โดยในตำบลบางตะบูนมีอาณาเขตครอบคลุม 6 หมู่บ้าน 6 ชุมชน ได้แก่ หมู่ 1 ชุมชนบ้านปูนเฒ่ากง หมู่ 2 ชุมชนบ้านโรงหมู หมู่ 3 ชุมชนบ้านคลองลัด หมู่ 4 ชุมชนบ้านคลองขุด หมู่ 5 ชุมชนบ้านท้องคั่ง และหมู่ 6 ชุมชนบ้านคลองไหลหล้า (ครึ่งชุมชน) (หมู่ 7 บ้านบางก้างและหมู่ 8 บ้านบางสามแพรก อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบางตะบูน) ส่วนตำบลบางตะบูนออกมีอาณาเขตครอบคลุม 4 หมู่บ้าน 5 ชุมชน ได้แก่ หมู่ 1 ชุมชนบ้านเกาะแก้ว หมู่ 2 ชุมชนบ้านสามคลอง และชุมชนบ้านคลองริม หมู่ 3 ชุมชนบ้านคลองมอญ และหมู่ 5 ชุมชนบ้านหน้าเหมือง หมู่ที่ 4 ชุมชนบ้านคั้งตำหนัก และหมู่ 6 ชุมชนบ้านคลองไหลหล้า (ครึ่งชุมชน) บ้านอยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบางตะบูน) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนที่ชุมชนในขอบเขตการปกครองของเทศบาลตำบลบางตะบูนและองค์การบริหารส่วนตำบลบางตะบูนจังหวัดเพชรบุรี

ที่มา: ประยุกต์จากเทศบาลตำบลบางตะบูน, 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1) ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนพื้นที่ศึกษาทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมจากเอกสารวิชาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และศึกษาสภาพทรัพยากรในชุมชนโดยใช้การสำรวจข้อมูลชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นสภาพปัจจุบัน

2) พัฒนาและออกแบบเครื่องมือในการศึกษาสภาพ และปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน และ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน

3) เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนและปัญหาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน รวมถึงแนวทางการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตัวแทนสถานศึกษา ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่มกับชุมชนท้องถิ่นและตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและแนวทางการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนอย่างสมดุลและเป็นธรรม และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน โดยใช้แบบสอบถามชุมชนท้องถิ่นทั้ง 5 ชุมชน เพื่อนำไปสู่การวางแผนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนได้อย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในเดือนสิงหาคม-ตุลาคม 2562

4) จัดเวทีประชุม เพื่อนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาสู่ชุมชน จำนวน 1 ครั้ง (ระยะเวลา 1 วัน) โดยมีจำนวนผู้เข้าร่วม ไม่น้อยกว่า 50 คน ประกอบด้วย ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนสถานศึกษา ผู้นำ

ชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ชุมชนท้องถิ่นและตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ ในเดือนธันวาคม 2562

5) จัดทำข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนและแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนได้อย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมและเกิดความเป็นธรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (n) ที่ใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน โดยคำนวณจากจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลบางตะบูนออก ทั้งหมด 5 ชุมชน คือ ชุมชนเกาะแก้ว ชุมชนสามคลอง ชุมชนบ้านคลองริม ชุมชนบ้านคลองมอญ และชุมชนบ้านหน้าเหมือง จำนวน 888 ครัวเรือน (N) โดยใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamanae (1973, p. 887) อ้างถึงใน อีริวดี เอกะกุล (2550, น. 135) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 276 ตัวอย่าง โดยเลือกหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนในการให้ข้อมูลตอบแบบสอบถาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการให้ข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน วิธีการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ ปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนและแนวทางการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน มีการคัดเลือกแบบเจาะจงประกอบด้วยตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตัวแทนสถานศึกษาในพื้นที่ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สมาชิกในชุมชนและตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ ในฐานะ

ผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและเป็นผู้มีสิทธิในการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน รวมทั้งสิ้น 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

มี 2 แบบ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) ซึ่งเป็นลักษณะข้อคำถามแบบหลวมๆ ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนโดยเน้นศึกษาเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงปัญหาที่ทำให้เข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนแตกต่างกัน และแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมและความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ในเบื้องต้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยและผู้ร่วมทีมวิจัย

2. แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและปัจจัยทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน อาชีพหลัก ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและปัญหาการทำประมง รวม 10 ข้อคำถาม มีลักษณะแบบสอบถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบเพียงคำตอบเดียวจากคำตอบที่กำหนดให้หลายคำตอบ (Multiple Choice Questions) ส่วนที่ 2 แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ครอบคลุมขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการค้นหาคำปัญหา ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการดำเนินงาน และขั้นตอนการ

รับผลประโยชน์ รวม 12 ข้อคำถาม โดยข้อคำถามมีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิดแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับการปฏิบัติ คือ เป็นประจำทุกครั้ง เป็นประจำ เป็นบางครั้ง นานๆ ครั้ง และไม่เคย เท่ากับ 5 4 3 2 1 ตามลำดับ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม นำมาถอดความและจัดระเบียบหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า ด้านบุคคลด้วยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยผู้สัมภาษณ์ต่างกันว่าได้ข้อค้นพบที่ตรงกันหรือไม่ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านเวลาด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในช่วงเวลาที่ต่างกันว่าได้ข้อค้นพบที่ตรงกันหรือไม่ จนได้ข้อสรุปที่ถูกต้องตรงกัน จึงนำมาวิเคราะห์ผลตามกรอบแนวคิดการวิจัย สรุปและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาความ

ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม จะนำมาตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและลงรหัส และวิเคราะห์ โดย

1) ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม วิเคราะห์โดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ และสถิติร้อยละ

2) ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชน วิเคราะห์โดยใช้สถิติความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้วิธีการแบ่งระดับคะแนนการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนอ้างอิงตามเกณฑ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2556, น. 121) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย การแปลผล

- 4.21- 5.00 มีส่วนร่วมระดับมากที่สุด
- 3.41- 4.20 มีส่วนร่วมระดับมาก
- 2.61- 3.40 มีส่วนร่วมระดับปานกลาง
- 1.81- 2.60 มีส่วนร่วมระดับน้อย
- 1.00- 1.80 มีส่วนร่วมระดับน้อยที่สุด

และใช้วิธีการแบ่งระดับการมีส่วนร่วม ตามเกณฑ์ของชฎานิช ปลื้มอุดม (2557, น. 57) แบ่งคะแนนออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนมากกว่าร้อยละ 75

หมายถึง มีส่วนร่วมระดับมาก

คะแนนร้อยละ 51-75

หมายถึง มีส่วนร่วมระดับปานกลาง

คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50

หมายถึง มีส่วนร่วมระดับน้อย

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน วิธีการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชน และปัญหา การเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชน

1. การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนและวิธีการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน ชุมชนท้องถิ่นในตำบลบางตะบูนออก ส่วนใหญ่ร้อยละ 80 มีการใช้ประโยชน์โดยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ 3 กลุ่ม คือทรัพยากรสัตว์น้ำทางทะเล พื้นที่ทางทะเลและทรัพยากรที่ดินบนฝั่งในการประกอบอาชีพ ซึ่งมี 3 ลักษณะได้แก่การประมงชายฝั่งอย่างเดียว (จับสัตว์น้ำชายฝั่ง) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งอย่างเดียว และการประมงชายฝั่งและการเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยการจับสัตว์น้ำชายฝั่ง ในพื้นที่ตำบลบางตะบูนออก ส่วนใหญ่ มี 3 กลุ่มคือ 1) จับกุ้ง ได้แก่ กุ้งทะเล กุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย ฯลฯ 2) จับปู ได้แก่ ปูม้า ปูทะเล ฯลฯ และ 3) จับปลาได้แก่ ปลากระพง ปลาเกะเล

ปลากระบอกปลากด ปลาตุ๊กทะเล ฯลฯ ในรูปแบบของการประมงชายฝั่ง (จับสัตว์น้ำชายฝั่ง) ชุมชนมีการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยเครื่องมือประมงพื้นบ้าน เช่น เบ็ดมือ อวน ลอบ และเรือยนต์ขนาดเล็กและขนาดกลาง ฯลฯ โดยมีระยะการออกเรือจับสัตว์น้ำในพื้นที่ห่างจากชายฝั่งทะเลไม่เกิน 3 ไมล์ทะเล หรือประมาณ 5.5 กิโลเมตร ในรูปแบบของการเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ทะเล โดยการทำฟาร์มเลี้ยงในทะเล เช่น ฟาร์มเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่และหอยนางรม ชุมชนเข้าถึงพื้นที่ในทะเลเพื่อทำฟาร์มเลี้ยงโดยอาศัยทุนทรัพย์เป็นหลัก เนื่องจากกฎหมายในการขอใบอนุญาตประกอบกิจการฟาร์มหอยที่ออกโดยกรมประมง ที่ต้องชำระทุก 2 ปี ส่วนในรูปแบบของการเลี้ยงสัตว์น้ำในที่ดินบนฝั่ง โดยการทำฟาร์มเลี้ยงกุ้งและปู ซึ่งส่วนใหญ่พบในพื้นที่หมู่ 2 และหมู่ 3 ชุมชนเข้าถึงที่ดินบนฝั่งโดยอาศัยการสืบทอดสิทธิ์จากบรรพบุรุษในรูปแบบของมรดก และบางส่วนของพื้นที่ที่ดินโดยอาศัยทุนทรัพย์ในการเช่าพื้นที่

2. ปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชน ปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนมาจาก 1) ปัญหาจากกฎระเบียบจากการเพิ่มอัตราค่าธรรมเนียม ทำให้ชาวบ้านที่มีทุนทรัพย์น้อยสามารถจับจองและเข้าถึงที่ดินได้น้อย 2) ปัญหาน้ำเสียบริเวณปากอ่าวบางตะบูน จากฟาร์มสุกรในเขตอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในอำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร และน้ำเสียจากแหล่งชุมชนและภาคเกษตรกรรมที่มาจากแม่น้ำเพชรบุรี ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยแครงทำให้หอยแครงตาย 3) การเปลี่ยนแปลงความเค็มของน้ำจากการระบายน้ำจืดจากจังหวัดเพชรบุรี และพื้นที่ภาคกลางตอนบนและตอนล่าง เพื่อบรรเทาปัญหาและลดผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วม จนหอยแครงหอยแมลงภู่ ปลาในกระชังตาย 4) ปัญหาด้านเครื่องมือประมง ปริมาณการจับสัตว์น้ำแตกต่างกันไปตาม

ศักยภาพความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือประมงสามารถออกทะเลได้ไกลทำให้สามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณมาก 5) ปัญหาด้านทุนทรัพย์ในการจับจองพื้นที่ในทะเลไม่เกิดกระจายพื้นที่ทำกิน ค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์เครื่องมือประมง น้ำมันเชื้อเพลิง 6) ปัญหาด้านแรงงาน การทำอาชีพประมง ส่วนใหญ่ใช้แรงงานของคนในครอบครัวเป็นหลัก เช่น หัวหน้าครอบครัว หรือสามีภรรยาแต่ปัจจุบันใหญ่ บุตรหลานไม่ได้สืบทอดอาชีพประมงตามพ่อแม่ 7) ปัญหาด้านเทคโนโลยี การนำเอาเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วย เช่น การใช้ GPS เพื่อหาพิกัดที่ตั้งของทรัพยากร การพยากรณ์ และการเตือนภัยผ่านแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบางตะบูนออกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 276 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 59.06 อายุระหว่าง 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.33 สถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 64.13 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001-8,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40.21 อาชีพหลักในการจับสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 33.70 ระดับการศึกษาประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 64.85 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน 31 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 48.55 และมีจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน 4-5 คน คิดเป็นร้อยละ 48.91 การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 77.54 ปัญหาในการทำประมง คือปัญหาทุนทรัพย์น้อย คิดเป็นร้อยละ 51.81

การมีส่วนร่วมของชุมชนบางตะบูนออกในการจัดการทรัพยากรชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ การค้นหาปัญหา ด้านการวางแผนการจัดการ ด้านการดำเนินกิจกรรม และด้านการรับผลประโยชน์ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.21 และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ (ประโยชน์จากการประกอบอาชีพประมง การประกอบอาชีพท่องเที่ยวบริการ แหล่งอาหาร) มีค่า

คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด เท่ากับ 3.56 รองลงมาคือ ด้านการค้นหาปัญหา (การให้ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาทรัพยากรในชุมชน การค้นหาและระบุสาเหตุปัญหาทรัพยากรในชุมชน) ด้านการดำเนินกิจกรรม (การเข้าร่วมกิจกรรม การประสานงาน การสนับสนุนแรงงาน งบประมาณ อุปกรณ์) และด้านการวางแผนการจัดการ (ริเริ่มแผน จัดทำแผน ปรับปรุงแผน) มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.15, 3.09 และ 3.04 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 แนวทางการลดปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนตำบลบางตะบูนออก

แนวทางการลดปัญหาในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน สรุปได้ใน 3 มิติ ได้แก่

1) การส่งเสริมความเข้มแข็งของผู้ทำประมงชายฝั่ง ในลักษณะของกลุ่มมากกว่าปัจเจกบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมปัญหาและผลกระทบที่เกิดต่อการทำประมงชายฝั่งและนำเสนอข้อมูลต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบได้รับทราบ กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาย่อยอย่างเป็นรูปธรรมระยะยาว และเพิ่มอำนาจการต่อรองในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมในชุมชนทุกกลุ่ม

2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำและร่วมรับประโยชน์ เพราะชุมชนท้องถิ่นคือผู้ที่เข้าใจบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตนเองดีที่สุด และเป็นผู้ใช้ประโยชน์และได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์โดยตรง ดังนั้นการดูแลรักษาและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนผู้ที่ทำได้ดีที่สุดคือ ชุมชนท้องถิ่น

3) การเพิ่มช่องทางการสื่อสารโดยเฉพาะการสื่อสารด้วยบุคคล โดยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม สมาชิกในชุมชน เพราะสามารถเข้าถึงได้ง่ายและชัดเจนกว่าการสื่อสารด้วยรูปแบบอื่นๆ โดยรูปแบบของการพูดคุยทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ การพูดสนทนา การจัด

ประชุม การอบรมสัมมนา เพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร สร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างกัน การปรึกษาหารือร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ส่วนการสื่อสารด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยเฉพาะไลน์อาจเป็นข้อจำกัดสำหรับวัยสูงอายุ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าชุมชนบางตะบูนนอกมีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนในการเป็นแหล่งอาหารเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนและการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน/ประมงชายฝั่ง ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนบางตะบูน มากถึงร้อยละ 80 ทั้งการจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติและการทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ฟาร์มเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่และหอยนางรม สอดคล้องกับข้อมูลของกรมประมง (2562, น. 1-81) ที่ได้รายงานว่าจังหวัดเพชรบุรี มีฟาร์มเลี้ยงหอยจำนวนมากเป็นลำดับที่ 2 ของเขตประมง 2 ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงครามและเพชรบุรี จากการใช้ประโยชน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชุมชนท้องถิ่นยังคงมีการเรียนรู้ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและการดำรงชีพที่สอดคล้องกับทุนทรัพยากรของท้องถิ่นมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิณีของของแต่ละชุมชน และเมื่อพิจารณาจากวิธีการเข้าถึงการใช้อย่างพอเพียงตามศักยภาพความพร้อมของแต่ละบุคคล เช่น การใช้วน ลอบ เรือขนาดเล็กและขนาดกลาง และออกเรือจับสัตว์น้ำบริเวณริมชายฝั่งที่ระยะ 3 ไมล์หรือ 5.5 กิโลเมตรจากชายฝั่ง เช่นเดียวกับงานวิจัยของนฤมล ชุนวิช่วย (2558, น. 53-73) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะการใช้ประโยชน์ของชุมชนจากป่าพรุควนเคร็ง ที่มีลักษณะของการจัดหาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าพรุอย่างยั่งยืน เช่น กลุ่มหาของป่า จับสัตว์น้ำ

ถอนกระจูด ฯลฯ ซึ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแบบไม่ล้างผลาญโดยเน้นให้เกิดขึ้นทดแทนได้ทัน

ปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนบางตะบูนนอก มีความแตกต่างกันไปตามบริบทการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายและสภาพแวดล้อม บริบททางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล และบริบททางสังคมและเทคโนโลยีของพื้นที่ กล่าวคือ ปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนบางตะบูนนอก จากการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายและสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาจากการกำหนดกฎระเบียบที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าถึงทรัพยากรได้แตกต่างกัน จากการที่กรมประมงได้ออกระเบียบเพิ่มอัตราค่าธรรมเนียม สำหรับจับจองพื้นที่ทางทะเลในการทำฟาร์มเลี้ยงหอย ส่งผลให้ชาวบ้านที่มีทุนทรัพย์น้อยสามารถจับจองพื้นที่ทำกินได้น้อยและบางรายที่ไม่มีทุนทรัพย์ก็ไม่สามารถจับจองและเข้าถึงพื้นที่ทำกินทางทะเลได้ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมจึงถูกจำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่มีทุนทรัพย์มาก ปัญหาที่ตามมาคือปัญหานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล ชุนวิช่วย (2558, น. 53-73) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนแตกต่างกันเนื่องจากปัจจัยภายในชุมชนทั้งในเรื่องของทรัพยากรและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและจากปัจจัยภายนอกชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของภาครัฐ และการเข้ามาขององค์กรและหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมจากภัยธรรมชาติ น้ำเสียจากฟาร์มสุกร จังหวัดราชบุรี น้ำเสียจากการเกษตรกรรมจังหวัดเพชรบุรีและน้ำเสียอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร ได้ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยในทะเล โดยเฉพาะหอยแครง ก่อให้เกิดการสูญเสียรายได้และภาระหนี้สินจากการลงทุนซื้อพันธุ์ลูกหอยและหอยตายก่อนระยะเวลาการเก็บผลผลิต ทั้งที่กลุ่มผู้เลี้ยงหอยคือชุมชนท้องถิ่นกลุ่มหนึ่งที่มีสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงการใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมเช่นเดียวกัน สอดคล้องกับ ข้อมูลของสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม (GESI) และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (มพย.) (2560, ออนไลน์) ที่ได้กล่าวว่า ปัญหาน้ำเสียจาก อำเภอบางปะกง จังหวัดตราดบุรี ซึ่งไหลผ่านคลองยี่สาร น้ำเสียจากปากอ่าวแม่น้ำแม่กลอง น้ำเสียจากชุมชนและ โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่โดยรอบ ได้ส่งผลกระทบต่อ เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงหอยแครงในตำบลบางตะบูนและ ตำบลบางตะบูนออก ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาเกษตรกร ผู้เพาะเลี้ยงหอยแครงลดลงจาก 420 ราย เหลือเพียง 40 ราย

ปัญหาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชน บางตะบูนออก จากความแตกต่างของ **บริบททาง เศรษฐกิจของระดับปัจเจกบุคคล** นั่นคือ ปัญหาด้าน ความพร้อมของเครื่องมือในการทำประมง ความพร้อม ของทุนทรัพย์ ความพร้อมของที่ดินและความพร้อมของ แรงงาน ซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการผลิตกล่าวคือ ในกระบวนการเข้าถึงทรัพยากรสัตว์น้ำ ทั้งจากการจับ สัตว์น้ำและการเลี้ยงสัตว์น้ำ จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือ และอุปกรณ์ที่มีคุณภาพพร้อมในการใช้งาน มีความ หลากหลายและทันสมัย การมีแรงงานในขั้นตอนการจับ สัตว์น้ำ และการมีทุนทรัพย์ เช่น ทุนทรัพย์ในการจับจอง พื้นที่ในทะเล การบำรุงรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์ ที่ชำรุดเสียหาย การซื้ออุปกรณ์และเครื่องมือประมง ที่ทันสมัย การซื้อน้ำมันในการเติมเรือเพื่อให้สามารถ ออกเรือได้บ่อยหรือไกลมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ ล้วนเป็น ปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนให้เกิดการเข้าถึงทรัพยากร สัตว์น้ำได้แตกต่างกันตามศักยภาพของบุคคล สอดคล้อง กับงานวิจัยของ เจตน์สุทธิ สันขพันธ์และคณะ (2560, ออนไลน์) ที่ได้กล่าวว่า การเข้าถึงทรัพยากรประมงของ ชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา มีความแตกต่างกันไปตาม ชนิดและความหลากหลายของเครื่องมือประมงกล่าวคือ การใช้เครื่องมือประมงแบบพื้นบ้านดั้งเดิมไม่สามารถจับ สัตว์น้ำได้ในปริมาณมากเท่ากับเรือประมงขนาดใหญ่

เพราะนอกจากจะสามารถออกจากฝั่งได้เป็นระยะทาง ไกลแล้ว เรือประมงขนาดใหญ่หรือประมงพาณิชย์จะใช้ เครื่องมือประมงที่มีการทำลายล้างสูงเช่น อวนลาก อวนรุน ซึ่งทำให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรประมง ได้มากกว่า เช่นเดียวกับการมีทุนทรัพย์ที่แตกต่างกัน นำไปสู่การเข้าถึงทรัพยากรประมงได้แตกต่างกัน

และประการสุดท้าย ปัญหาการเข้าถึงการใช้ ประโยชน์ทรัพยากรชุมชนบางตะบูนออก จากความ แตกต่างของ **บริบททางสังคมและเทคโนโลยี** จากการที่ คนในชุมชนมีการเปิดรับเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ ใช้เพื่อช่วยในการเข้าถึงทรัพยากรได้ง่ายและสะดวกขึ้น เช่น การใช้ GPS เพื่อหาพิกัดที่ตั้งของทรัพยากร การใช้แอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือเพื่อตรวจสอบ สภาพอากาศ น้ำขึ้นน้ำลง ซึ่งทำให้ความสามารถในการ เข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติได้แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีการใช้ เทคโนโลยีสูงกว่าจะมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร ได้มากกว่า สอดคล้องกับข้อมูลของสำนักบริหาร ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน (2560, ออนไลน์) ที่ได้กล่าวว่า การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประมง ที่ทันสมัยมีส่วนสำคัญทำให้สัตว์น้ำในทะเลไทยถูกจับ ในปริมาณที่มากและรวดเร็วขึ้น เช่น การใช้เครื่องเอคโค ชาวดอร์การใช้ระบบโซนาร์ การใช้อุปกรณ์ดาวเทียม หาพิกัดที่ตั้งเพื่อค้นหาฝูงปลา เป็นต้น

ประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ชุมชน

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากรชุมชน ตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ ในระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.21) สอดคล้องกับงานวิจัยของ มณีนีศาตร์ ศรีสมวงศ์ (2558, น. 1150-1158) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของชาวประมง ต่อการจัดการทรัพยากรประมงบริเวณปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร อยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชุมชนรายด้าน จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก (มีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.56) ส่วนด้านการค้นหาปัญหา การวางแผน และการดำเนินกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของธนศร ยืนยง (2561, น. 119-135) ที่พบว่าประชาชนในจังหวัดนครนายกมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในขั้นตอนของการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการค้นหาปัญหา การวางแผน และการดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและการวางแผนเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาในการระดมความคิดเห็นและการหาข้อสรุปเพื่อจัดทำแผนซึ่งมีหลายขั้นตอน ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งในขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมยังขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทั้งเรื่องของการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ อย่างชัดเจน และการสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ

แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน

แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนบางตะบูน ในมิติด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งของเกษตรกรผู้ทำประมงชายฝั่ง โดยเน้นให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วทันทั่วถึง รวมถึงการเฝ้าระวัง และการป้องกันปัญหา ดังเช่นการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยแครง ซึ่งมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งที่เป็นแกนนำในการนำเสนอข้อมูลแก่หน่วยงานภาครัฐในการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากปัญหาน้ำเสียจาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม

ส่วนมิติการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามี

ส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของอรรถัย อินตะไชยวงศ์ (2560, น. 171-193) ได้กล่าวว่า รูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน เป็นรูปแบบการจัดการที่เป็นที่ยอมรับมากกว่ารูปแบบของการให้รัฐเข้าไปบริหารจัดการทรัพยากรโดยตรงหรือการที่รัฐให้สัมปทานสิทธิ์แก่เอกชนเข้าไปบริหารจัดการทรัพยากร อีกทั้งรูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนได้มีการรับรองไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดกติกาการใช้ประโยชน์และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตได้อย่างสมดุลและยั่งยืน เนื่องจากชุมชนคือผู้ที่เข้าใจบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเองได้ดีที่สุด

การเพิ่มช่องทางการสื่อสาร แม้ว่าในชุมชนจะมีการสื่อสารด้วยหลากหลายรูปแบบเพื่อให้สมาชิกทุกคนในชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร สถานการณ์ ได้สร้างความรู้ ความเข้าใจ ข้อตกลงร่วมกัน ทั้งการสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร การสื่อสารด้วยบุคคล การสื่อสารด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ และการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าสมาชิกในชุมชน ส่วนใหญ่มีระยะเวลาอาศัยในชุมชนมาเป็นเวลานาน จึงรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี อาศัยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ พี่พาทอาศัยกันและเป็นระบบอาวุโส ซึ่งสอดคล้องกับข้อคำถามในเรื่องของระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนที่พบว่าส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอาศัยในชุมชน เป็นระยะเวลา มากกว่า 31 ปีขึ้นไป การสื่อสารโดยการพูดคุยสนทนาอย่างไม่เป็นทางการผ่านผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม หรือสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง จึงเป็นวิธีการที่ชุมชนยังคงเชื่อมั่นว่าจะเป็นวิธีการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจระหว่างกันได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนัยชนก ช่างเรือ และอุษา บั๊กกินส์ (2561, น. 62-72) ได้กล่าวว่า การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการ

สื่อสาร โดยผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารหลัก มีเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐร่วมด้วยในสถานการณ์ที่ชุมชนต้องการความน่าเชื่อถือด้านวิชาการ ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ในประเด็นที่สอดคล้องกับปัญหาทรัพยากรของชุมชน ใช้สื่อบุคคลโดยผ่านช่องทางการประชุมประชาคมเป็นช่องทางหลัก ได้แก่ การประชุมประชาคมระดับหมู่บ้านและระดับตำบลควบคู่กัน ถ่ายทอดไปยังผู้รับสารคือ ประชาชนในชุมชนท่าพรุ-อ่าวท่าเลน จังหวัดกระบี่ และมีการสลับบทบาทระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารเกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทั้งในด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร การรับฟัง การแสดงความคิดเห็น การร่วมปฏิบัติงาน เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจการตัดสินใจให้กับประชาชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การสร้างการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายด้วยการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนหรือการจัดตั้งกลุ่มในฐานะเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้ได้รับผลกระทบ ผู้เสียประโยชน์เพื่อรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ สถานภาพของปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นไปตามสิทธิหน้าที่ของปวงชนชาวไทยโดยชอบธรรม ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตราที่ 43 (2) มาตราที่ 50 (8) มาตราที่ 57 (2) ควบคู่กับการให้อำนาจหน้าที่หน่วยงานระดับตำบลที่ใกล้ชิดกับชุมชน ในการกำหนดกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่างสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน

2. การกำหนดสิทธิในการจัดการใดๆ ภายในชุมชนจะต้องไม่ถูกแทรกแซงโดยอำนาจจากภายนอกโดยเฉพาะอำนาจการบังคับจากหน่วยงานภาครัฐหรือทหารรัฐ

จะเข้ามาแทรกแซงก็ควรจะน้อยที่สุด ดังเช่นการกำหนดข้อบังคับดังกล่าวข้างต้นควรให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้กำหนดร่วมกัน ด้วยชุมชนเองตั้งแต่มั่นตอนการค้นหาสาเหตุปัญหา การวางแผน การดำเนินการ การรับผลประโยชน์และการรับผิดชอบร่วมกันภายใต้กรอบของกฎหมาย

3. การจัดกิจกรรมของชุมชน หรือการขอความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม จำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นทั้งด้านเวลาและสถานที่เพื่อให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือหรือมาตรการจูงใจเพื่อโน้มน้าวให้สมาชิกในชุมชนเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดกับตนเอง (self interest behavior) ในการเข้าร่วมและรวมกลุ่ม

4. การใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นกลไกสำคัญในสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างสมาชิกในชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ซึ่งจะนำไปสู่การลดปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน รวมถึงปัญหาเชิงนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐ

5. การกำหนดนโยบายต่างๆ ของภาครัฐจำเป็นต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ และเป็นธรรม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดการพัฒนาแนวทางเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรในชุมชน การจัดสรรและการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนได้อย่างสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการทรัพยากรร่วมอย่างยั่งยืน ตามแนวคิดของ Elinor Ostrom (1990, p. 37) ในมิติอื่นๆ เช่น การกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์ทรัพยากร การติดตามดูแล

การบริหารจัดการทรัพยากร การกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม การกำหนดกลไกแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง การบริหารเชิงเครือข่าย เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนได้

อย่างยั่งยืนต่อไป รวมถึงศึกษาการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพื่อให้ครอบคลุมระดับการมีส่วนร่วมในทักษะที่สูงขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2561). รายงานสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและ
การกัดเซาะชายฝั่งของประเทศไทย พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- _____. (2556). คู่มือความรู้เรื่องป่าชายเลน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: บริษัท พลอยมีเดีย จำกัด.
- กรมประมง. (2560). ยุทธศาสตร์กรมประมง 5 ปี (พ.ศ. 2560 – 2564). กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. (2562). สถิติการประมงแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2560 เอกสารฉบับที่ 9/2562. กรุงเทพฯ: กระทรวง
เกษตรและสหกรณ์.
- เจตนัสถุญ์ สังขพันธ์ และคณะ. (2552). สถิติการเข้าถึงทรัพยากรประมงของชุมชนประมงรอบทะเลสาบสงขลา.
สืบค้นจาก <http://slbkb.psu.ac.th/xmlui/handle/2558/2660>
- ชญาณิศ ปลื้มอุดม. (2557). ความรู้และการรับรู้เกี่ยวกับสิทธิเด็กของประชาชนในจังหวัดสมุทรปราการ.
(วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยบูรพา, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ.ชลบุรี.
- เทศบาลตำบลบางตะบูน. (2561). แผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2561 - 2565) เทศบาลตำบลบางตะบูน.
เพชรบุรี: เทศบาลตำบลบางตะบูน.
- ธนิศร ยืนยง. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดนครนายก. วารสาร
มหาจุฬานาครธรรมศาสตร์, 5(2), 119-135.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2550). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิทยา
ออฟเซตการพิมพ์.
- ธัญชนก ช่างเรือ และอุษา บั๊กกิ้นส์. (2561). การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
ของชุมชนสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: ชุมชนท่าพรุ- อ่าวท่าเลน จังหวัดกระบี่. วารสารการสื่อสารและ
การจัดการ นิต้า, 4(1), 62-72.
- นฤมล ขุนวิช่วย. (2558). พลวัตการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรป่าพรุควนเคร็ง. วารสาร มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ, 10(1), 53-73.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564 (2560, 3 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนพิเศษ
67 ง. น. 54 – 117.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564. (2559, 30 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่มที่ 133 ตอนที่ 115 ก. น. 107 – 120.
- มณีนันท์ ศรีสุมวงศ์. (2558). การใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมงและความร่วมมือของชาวประมงต่อการจัดการ
ทรัพยากรประมงบริเวณปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร. การประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 53 (น. 1150-
1158). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2544). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. น. 52-63.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. น.1 – 12.
- สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (GESI) และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ม.พย.). (2560). *การจัดการน้ำภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตำบลบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี*. สืบค้นจาก <http://demadapt.net/th/water-management-in-the-context-of-climate-change-bangaboon-ban-laem-district-phetchaburi/>
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(1), 183-197.
- สถณี อาชวานันทกุล. (2554). *ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา*. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.).
- สฤษฎ์ สังขพันธ์ และคณะ. (2552). *สิทธิการเข้าถึงทรัพยากรประมงของชุมชนประมงรอบทะเลสาบสงขลา*. สืบค้นจาก <http://slbkb.psu.ac.th/xmlui/handle/2558/2660>
- สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2561- 2564*. เพชรบุรี: สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน (OSM Andaman). (2560). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่ง อันดามัน (ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง) พ.ศ. 2557-2560*. สืบค้นจาก <http://www.osmsouthw.moi.go.th/submenu.php?page=156&l=th>
- อรทัย อินตะไชยวงศ์. (2560). สิทธิชุมชนในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น*, 1(1), 171-193.
- อรทัย อินตะไชยวงศ์ และบรรเจิด สิงคะเนติ. (2562). สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน : ศึกษาความเหมาะสมของการใช้ทฤษฎีของ Elinor Ostrom ในประเทศไทย. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 9(1), 182-192.
- อัศม์กรณ์ เจริญผักแว่น ขวลิท ไหลรินทร์และพนิต ดั่งดีลี. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารนิสิตวัจ*, 20(2), 14-25.

ภาษาอังกฤษ

- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies. New York: Cornell University Press.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. 3rd Ed. New York: Harper and Row Publications.